

ՏՐԱԿՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՈՐԱԳԻՐ

Դատաւարական Դատաւարական և Զեկարական.

ԵՐԱՆՔԱՆԻ ՏՐԱԿՏԱՆԻ, ԹԻՒՒ 27 :

ՉԻՒՒՆԻՒՆԻՒՆ

ՈՒՐԻՆԻՒ 28 ՄԱՐՏ 1841 :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

18 Մարտ :

Բարձրագոյն Գուռը որոշեց որ Մէհմէտ Բէկ փաշայի գրին հարկաւոր եղած պատասխանը՝ Եւսու-
ւայի ժողովոյն յանձնէ, և ու ինչպէս որ արժան զա-
տէ նէ յիշեալ ժողովը՝ ինքն ալ ընդունի : Եւ բա-
նին համար յատուկ գիր. խրկուեցաւ Եւսուու, ու
կը յուսացվի թէ քիչ ատենի մէջ յայտնի կըլլայ
ինչ որոշումներ որ ընեն :

Եւսուի էֆէնդին նախկին կառավարիչը Գալաթ-
եայի որու յանձնըմէ էր մօտերս՝ Տրապիզոն եր-
թալ ու ան կողմի բնակիչներուն ինչքը գրել և գրին
գրել անոնց, որպէս զի ամեն մարդ իր կարողու-
թեան չափովը տուրք տայ, այս օրերս շոգիւնաւոր
յիշեալ քաղաքը դնայ :

— Երիտասարդ տաճիկ բժիշկ մը հումէ գար-
ցած, որն որ Օսմանեան բանակին կը ծառայէր, և
անցածները սափիւն մը կանչել կուտայ, ու ածիւ-
վելէն ետեւ սուր ածելի մը ուղեւոր վարսավիրային՝
առանձին սենեակ մը կը մտնայ. քանի մը ընդ-
անցնելէն ետքը կըլծան կը տեսնան որ չարաչար
վիրաւորով վիզը և որովայնը ինք գինքը մուսու-
ցեր է. մարդ չիտէ թէ ի՞նչ պատճառաւ այս յի-
մարութիւնը ըրած է : Թէպէտ շատ բնութիւններ
ըրին բայց դեռ բան մը չիմացուեցաւ :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆԻ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԶԵՂԱՅԻՆ

Երեւանի կողմը որչափ որ բարեկիրթ ըլլաւ և հետ-
գհետեւ եւրոպական ժողովներ ձեռք բերելու ջանք կընէ,
այնչափ աւելի կը շատնայ մարդու փափագը ու իմանալ
կողմէ հոն գտնուած տեղութիւններուն ինչ կերպով սկըս-
վելը. ուստի հարկաւոր կը համարինք համառօտ տեղե-
կութիւն մը տալ այն երեւելի վաճառականներուն ընկե-
րութեանը վրայ, որն որ Հնդկաստանը՝ Եւրոպայի տե-
րութեանը հպատակ ընելու պատճառ եղաւ :

Սթէֆընս անուն նաւապետը՝ յամի Տեառն 1582, Եւ-
րոպայէն մեկնելով՝ առաջին անգլիացին եղաւ, որ
Եւրոպայէն Բարեկրօն ըստեղէն անցնելով Հնդկաց
ծովը մտաւ : Հետոյ հոգաւոր Տրաքը գնաց հոն, անկէ
ետքէն ալ Եւրոպայէն Եւրոպայէն յամի 1586 :

Եւրոպացի փափագը վառեցաւ Հնդկաց հետ առու-
տուր ընելու, երբոր տեսնան Սպանիացի ու Ֆրանսիացի
ներու նաւերուն մեծագին վաճառքները, որոնք Հնդկաց
ծովէն ետ կը դառնային : Եւսու համար՝ յամի 1599,

Մէկ տաճիկ մը ևս որ քանի մը ատեն է փոքր
Եւրոպայէն եկած էր, պաշտօն մը ձեռք բերելու հա-
մար, տեսնալով որ փուճ տեղը կաշխատի՝ յետին
յուսահատութեան մէջ կ'ընտելու (Եւրոպայէն խալէի
բաղնիքը գայեր ու ինք զինքը ածելով մը սպան-
ներ է :

Յիւրաքանչեւ կը զարմանանք այս երկու անձնապա-
նութեանը վրայ. որովհետեւ շատ քիչ կը պատա-
հեր ասանկ զիպուած Կոստանդնուպոլսոյ մէջ :

Բարձրագոյն Գուռը՝ որ հասարակութեան հան-
գըստութեանը մասնաւոր խնամք մը կը յըցունէ
միշտ, տեսնալով որ մինչև հիմայ ճամբու թէսկերէ-
ներուն համար զըրկած կանոնները շատ պակսութիւն
ունին՝ արժան համարեցաւ հարկաւոր եղած գը-
շութիւնները ընել, հասարակայ հանգստութիւնը
սպաստելու ու կառավարիչներուն տեսչութիւնը
գիրաւորելու միտք. ուստի հետագայ կանոնները
սահմանեց փաստօրէն կամ ճամբորդութիւն ընե-
լու թոյլտուութեան թէսկերէ առնելու համար :

1. — Ո՛վ որ ճամբորդութիւն ընել ուղի (ս-
մանեան) հետեւութեանը մէջ, գուրս ելլալ յիշեալ
տեղութեանը երկիրներէն կամ ներս մտնալ, կը
պարտաւորի որ փաստօրէն մը ունենայ :

2. — Օսմանեան քաղաքները ճամբորդութիւն
ընողներուն հրամանագիրը (փաստօրէն) մայրա-
քաղաքիս մէջ՝ կառավարութեան վերականգուն պի-

Եւսուուայու մէջ ընկերութիւն մը հաստատեցին այս ա-
ռուտութիւն համար. Եւրոպայի (Եւրոպայէն) ալ արտօ-
նութեան հրովարտակ մը ինքրեկները արդիւն ուրիշ
անգլիացի հպատակներուն, ամենին առուտուր չընելու
համար Գալաթ Բարեկրօն հրովարտակն ու Մակեդոնի
ներուցէն անդին : Եւսու հրովարտակը ձեռք բերաւ ընկե-
րութիւնը՝ յամի 1600, դեկտեմբեր 13 :

Եւսուի կառավարիչը (Եւրոպայի Սթէֆընս, 24 հոգաբար-
ձուններով՝ Եւրոպայի Եւրոպայէն երկեց այն կողմը.
բայց իշխանութիւն տրուաւ ընկերութեանը որ փոխանորդ
կառավարիչ գրէ, ու այնուհետեւ ինք ընտրէ կառավա-
րիչ, հոգաբարձու, ու հարկաւոր եղած քաղաքական
գործակալները : Եւսուապէս իշխանութիւն տրուաւ որ
կարգադրէ երկիրը, յանցաւորները պատժէ, չորս տարի
շարունակ մինչև 30,000 լիւրէ՝ սթէֆընսի ամեն տեսակ
պարտքը տանի հոն առանց մարտի. ու նոյնչափ արժո-
ղութեամբ ոսկի և արծաթ բերէ վեց ամիսը անգամ մը :
Յիշեալ արտօնութիւնը տրուած էր անգլիական տեղու-
թիւնը՝ տանել հինգ տարեկան համար :

Եւսուի եղաւ այս հոգաւոր ընկերութեան ըս-
կիւրը, որ հիմայ ընդարձակեց իր իշխանութիւնը՝

տի տայ. զըրսի երկիրները քաղաքական ժողովը,
որ իրեն անդամներէն յատկապէս մէկը զընելու է
այս գործին վրայ : Ուր տեղ որ դեռ ժողով հա-
տատուած չէ, առ այժմ առջև կանոնները բանեցը-
նեն, մինչև որ ուրիշ կարգադրութիւն մը ըլլայ :
Ճամբորդութեան հրամանագիր տրուող վերականգու-
նելուն հարկաւոր եղած կնիքները Պօլիսէն պիտի
խրկուին :

3. — Եթէ փաստօրէն ուղղորդ անձանց Օսա-
րական մըն է՝ մինչև որ նոյն քաղաքի բնակիչներէն
երկու վկայ չի բերէ, թոյլտուութիւն չըլլայ անոր :

4. — Մէկ նահանգէն միւս նահանգը գացող
տաճիկները, թէ որ իրենց քաղաքը ժողով չի կայ
վկայական թուղթ մը առնեն այն տեղի իմամէն
կամ մեծէն, ու մօտ քաղաքի ժողովոյն ցոյց տա-
լով զանկա, օրինաւոր հրամանագիր մը առնեն
անկէ : Յիշեալ թուղթին մէջ գրուած ըլլալու է,
իւ անունը, արհեստը և ուր երթալը :

5. — Պօլսոյ բնակիչներէն օտար տեղութեանց
երկիրը երթալու համար թոյլտուութեան հրամա-
նագիր ուղղորդ պէտք է որ արտաքին գործոց պաշ-
տօնատարին տանի կառավարութեան կողմէն ա-
ռած վկայականը. և ո՛ր տեղութեան քաղաքը եր-
թալու է նէ, աս մայրաքաղաքը գտնուող նոյն տե-
ղութեան դեսպանին ալ կնքել տայ այն թուղթը.
նամանակէս զըրսի երկիրներէն գացողներն ալ՝ նոյն
տեղութեան հիւստոտսին կնքել տան :

Պողոնի երկիրներէն շատ տեղեր առնելով : Եւսու ան-
գամ՝ հինգ նաւ բեռնաւորեցին պատուական վա-
ճառքներով, երկրթէ, պղնձ գործիքներ, ապա-
կեղէն ևն, ևն. որոնց արժողութիւնը ճամբու ծախքե-
րուն հետ մէկ տեղ 7000 լիւրէ սթէֆընսի կը հասնէր. ու
ասոնց հրամանատար կարգեցին Եւսուապետը
որ 1601, յունվար 13 ին ճամբայ ելաւ, ու հասաւ Սու-
մադրա կղզին՝ 1602 յունվարի 25 :

Եւսուապետը առուտուրի դաշնեցներ ընելէն ետքը
Եւրոպայի ու Պանդալի Սուլթաններուն հետ Եւրոպայէն
գարձաւ. պղպեղ (պիպեր)՝ և ան կողմի ուրիշ տեսակ
վաճառքներէն բերելով :

Պէսթ նաւապետը 1612 ին, քանի մը հարկաւոր արտօ-
նութիւններ ձեռք բերաւ, Հնդկաստանի Տըլէի ըստեղ-
թաւորութեանէն, ընկերութեան գործակալներուն
համար միւրանոց հաստատելու Սուրաթ քաղաքին մէջ,
ուր տեղ անգլիացի վաճառականութեան առաջին տե-
ղը եղաւ. Հնդկաց մեծ ցամաքակղզիին արեւմտեան կողմը,
Պանդալի տիրէն առաջ :

Յիշեալ գործակալներուն միւրանոցները՝ ուր որ ա-
պահովութեամբ կը պահէին Եւրոպայ երկերու վաճառք-

6. — Եւրոպացիները որ ցամաքային ճանապարհաւ () սմանեան Տէրութեան երկիրները կուգան, ասկէց ետքը իրենց փաստօրէն կնքել տալու են սահմանադրութիւն եղող վերակացուն. նմանապէս որ քաղաքը որ պիտի բնակին, այն տեղի կառավարին ալ կնքելու է:

7. — Նաւապետները հոգ տանին որ իրենց նաւը գտնելով ճանապարհորդները՝ նաւահանգիստը հասնելուն պէս, Տէրութեան կողմանէ զըրկած գործակալին ցըցունեն իրենց փաստօրէնները:

8. — Փաստօրէններուն մէջ գրված պիտի ըլլայ ճանապարհորդին անունը, տարիքը, արհեստը, կերպարանքը, ուր տեղացի ըլլալը, բնակած տեղը, ուր երթալը, ո՞ր տէրութեան հպատակ ըլլալը և թուականը:

9. — Մէկ կերպ ըլլալու է բոլոր ճանապարհորդ հրամանագիրներուն մէջ գրվածը. ասոր համար՝ տըրկած օրինակին գլխովին համեմատ պիտի տըրկվին:

10. — Բարձրագոյն Պրան հպատակներէն ո՞վ որ ուրիշ քաղաք մը գնալու է նէ, երթայ իմացունէ կառավարութեան վերակացուն, նոյն քաղաքի ու նունը և ինչ գործով որ պիտի երթայ: Եթէ այն մարդը տաճիկ է, ճամբորդութեան համար աւած հրամանագիրը իր թաղի (մահալէյին) իմամին կրնքել տայ թղթին ետեւի կողմը. թէ որ հպատակ աղբերէն է, իր թաղի միտարին տանի: Եթէ խաւի մէջ բնակողներէն է կամ էսնաֆ է, նոյն խանին կամ էսնաֆին վերակացուն տանի. յետոյ կառավարութեան կողմը տանելով զանի, գարանթինայի վերակացուն աւած թէսկերէն ալ կնքել տայ: Վըրտի երկիրներն ալ այս կերպով ճանապարհորդութեան անունը:

11. — Եւրոպացիներն ալ որ իրենց հայրենիքը դառնալ կուզեն կամ ուրիշ տեղ մը երթալ, ասկէց ետքը կառավարութեանը տանին ցըցունեն իրենց փաստօրէնները:

12. — Ճանապարհորդները պարտաւոր են իրենց աւած թղթատուութեան գիրը՝ կառավարութեան գործակալներուն, միտարներուն, նաւա-

հանգստի վերակացուններուն ու գարանթինայի հոգաբարձուներուն ցոյց տալ:

13. — Աւանց թէսկերէի գտնելով ճանապարհորդները, կամ թէ կանոնաւոր թէսկերէի հոգնեցողները եթէ բանքվելու ըլլան, իսկոյն մօտ եղած քաղաքին ժողովը խրկելին, որ հոն հարցը վին ու բան տըրկվին թէ որ այն քաղաքի բնակիչներէն երաշխաւոր մը չի գտնուի:

14. — Եթէ բանքված ճանապարհորդին պատահաւոր օրինաւոր է, ուրիշ հրամանագիր մը տըրկի անոր, և եթէ օրինաւոր չըլլայ՝ իրեք օր բանտը կենալէն ետքը, մասնաւոր թղթատուութեան գիր մը տայ ժողովը ուր որ ուղի երթալ, որոշ ճանապարհ մը ցըցունելով անոր՝ ուսկից բնաւ պիտի չի կնայ զատվիլ. տըրկած թղթատուական գրին մէջ՝ իրեն բանաւ մնալուն պատճառն ալ յիշելով:

15. — Եթէ այն մարդը զատվելու ըլլայ իրեն ցոյց տըրկած ճամբայէն, հասած տեղը ամիս մը բանտը մնալէն ետքը՝ հետը մարդով մը խրկվի ուր որ պիտի երթայ. եթէ յանցաւորը աղբաւոր է, ճամբու ծախքը ժողովը տայ հետը զըրկած մարդուն:

Այս կանոնին գործադրութիւնը՝ յատկապէս կառավարութեան հոգաբարձուներուն յանձնըլած է:

16. — Միւր կողմ անուն մը գրել տայ թէսկերէի մէջ ու բընքվելու ըլլայ, իսկոյն ժողովը տանին զանի որ խաբէբայի համար չ'եղանամէի մէջ սահմանաւ պատիժը տըրկի անոր:

17. — Օսմանեան քաղաքներուն մէջ երթեւեկութիւն ընդներուն ճամբու հրամանագրին գրին՝ 3 զուռուշ է. ուրիշ տէրութեան երկիր գացողներուն՝ 20 զուռուշ:

Կառավարութեան կողմանէ՝ գըրկած հոգաբարձուները՝ ձրի պիտի նային ճամբու գիրը:

18. — Վըրտի երկիրները ճանապարհորդ գրին համար անըրկած գրաւը, մահալէյին սուլտուկը պահի, ժողովն ալ յատուկ տուամար մը բընքէ այս բանին համար. ու երեք ամիսը անգամ մը թէ՛ նոյն գրաւը և թէ՛ տուամար՝ յ'յտարտական գիրով մը եկամուտներուն սրաշտոնատարին խրկելի:

ները քիչ քիչ բերդերու փոխվեցան, ու գործակալներն ալ իրենց ծառաներուն հետ մէկ տեղ՝ պարսկապահ զինւորներու պաշտօնը կը վարէին:

Հաղիւ թէ տիրացած էին այս ամուր տեղերուն, յանգընեցան եւրոպացիք ու անանկ վարմունք մը ցըցունին որ զըրկվին հակառակ էր վաճառականութեան. այսինքն ուղեցին որ քանի մը երկիրներու բոլոր վաճառքները միայն իրենք ծախու առնեն, ու այն աստիճանը հասաւ որ մինչև այն կողմերուն ալ տիրեցին:

Թէպէտ և այս ընկերութիւնը Հնդկաց հետ առուտուրը սկսելէն ի վեր մեծ մեծ վնասներ ալ կրեց, նաեւ իր խորտակվելով և ուրիշ անակնկալ դիպուածներու հետ տըրկելով, այսու ամենայնիւ մասնաւոր օգուտ ալ կը քաղէր անկից: Բայց անանկ կը կարծենք՝ որ իր ըրած շահերուն վրայօք չափաւանդութեամբ կը խօսի, հասարակութիւնը կը հաստատեն թէ՛ առջի 43 տարւան մէջ հարկերին 132 շահըրին. բայց սա ալ զիտնալ պէտք է որ՝ ամեն մէկ ճամբորդութիւնը 30 ամիս կը քըշէր. ու 3-4 տարի կը մնային գացած տեղերին. վաճառքները յապաւիկ (վերէսկէ) կը ծախէին 3-4 տարիով, վերջապէս ամեն մէկ ճամբորդութեան հաշիւները կարգի չի գըրած 6-7 տարի կանցնէր վրան:

Հորանուայու կառավարութեան թշնամութիւնը, որն որ Հնդկաստանի Հորանուացոց ընկերութեան պաշտպանն էր, մեծ արդէք մը կը աւագողիացոց ընկերութեանը առաջ երթալուն ու յաջողութեանը:

Այս դժբաղդ պարագաներուն մէջ, ընկերութեան գործակալները՝ Ստարասու և Պէնկալայի հաստատութիւններուն հիմը գըրին. 1640 ին՝ երկրին իշխաններէն հըրաման տուին Սէր-Վէրդի բերդը շինելու, և 1658 ին՝ Ստարասու քաղաքը՝ նախագահութեան պատիւ ստացաւ:

Բայտ օրում ընկերութեան ունեցած արտօնութեան հըրտաւարտակը՝ արքայական շնորհք մըն էր, իբրոր մեռաւ Վարդուս Ստարարդ թագաւորը, ու Քրոմվէլը յաջորդեց նէ, կորսնցուց բոլորովին իր զօրութիւնը: Այն չորս տարիին մէջ, քանի որ մասնաւոր վաճառականները աղատ էին, անպատմել բան մըն է, թէ որչափ անթիւ հնդկային վաճառքներ ինկիլթեա խրկվեցան ցած գնով: Արջապէս, յամին 1657, նորոգեց Քրոմվէլ ընկերութեան արտօնութիւնը, ու Վարդուս թէ հաստատեց զանի 1661 ին, խաղաղութեան ու պատերազմի իրաւունք ալ շնորհեց. միանգամայն և բանտ գընկելու ու ինկիլթեա խրկելու որ և իցէ անդղիացի հպատակը, որ առանց հրաման անելու ընկերութեանն՝ առուտուր կընէ ինք իր գլխուն Հընդ-

ԶՄԻՌՈՒՄ

8 Մարտ:

Մարտայի նամակները ամսուս 15 ին գըրված, կը ծանուցանեն. « Եւրոպայի լուրերուն նոյեւրով՝ անշուշտ պատեհաւոր պիտի բացվի Մեղդիայի ու Մեղրիայի Միացեալ Նահանգներուն մէջ:

« Մեղրիայի 11 մեծ նաւ ունին այս նաւահանգիստը. անցածները հրաման եկաւ ամիրալ Սթոփֆօրդին որ իրեք մեծ նաւ Մեղրիա խրկէ, ու ինքն ալ երթայ ուրիշ նաւով մը. բայց նոյն օրը իրիկ վան գէմ կրկին հրաման եկաւ որ հիմըկուհիայ հոս կենայ:

« Քրոմվէլը՝ Սթեփէն սա օրերս գարանթինային կըլլայ. Մարտայի Մեղրիացիները մեծ պատրաստութիւն կը տեսնան որ ընդունին զանի արժանաւոր յարգութեամբ:

— Մեղրիանուպօլիսէն կը գրեն մարտի 14 ին: « Մեղրիայի դիպուած մը պատահելով այս կողմ մը, մեծ տրտմութիւն ու կսկիծ տըրկաւ Մեղրիանուպօլիսի բոլոր ժողովրդոյը:

« Սթոփօրդին է սա քաղաքը որ Քառասուն մանկանց տօնախմբութեան օրը՝ ամեն մարդ շրջակայ անգառաւանները կերթայ դըստանալու և ուրախութիւն ընելու համար գարնան եղանակէն սկսվելուն վրայ: Բայց բաղմութեանը հաւքըլած տեղը երթալու համար՝ պէտք է Մէրիճ գետին միւս կողմ անցնիլ. և որովհետեւ այս գետին վրայ շատոյցմ սկսած են կամուրջ շինել և գետ լըմնցած չէ, տեղւոյս կառավարութիւնը փոքրիկ կամուրջ մը շինել տըրկաւ փայտէ, երկու կողմ քարաշէն կամարներուն վրայ, որպէս զի անոր վրայէն անցնի ժողովուրդը ու նաւակով անցնելու համար ծախք չընէ:

« Այս փոքրիկ փայտէ կամուրջը՝ երկու սեան (տիքիկի) վրայ շինված էր, որոնք շատ բարակ ըլլալէն ի զատ՝ հաստատ ալ չէին. ուստի երբոր բաղմութիւն մարդկանց կամուրջին վրայէն կանցնէին՝ յանկարծ կործանեցաւ կամուրջը ու եօթանասունը հինգ հոգի՝ որոնց շատը յունաց աղբէն էր

կաստանի մէջ: Այս տարապայման իրաւունքը հաստատեց Բաւլամէն թոն՝ 1688 տարիին խոստովութենէն ետքը, որուն համար՝ երբ որ ինկիլթեալի մէջ աղատ կառավարութիւն՝ սահմանվեցաւ, արտառոց հակասութեամբ վերստին հաստատութիւն տըրկաւ Բաւլամէն թոն՝ իր հրամանին, հեղինակութիւն տալով ընկերութեանը որ ինքը ընէ մինակ՝ Մրեկէի բոլոր առուտուրը:

Վարդուս թէ ին թագաւորութիւնը գոյութեամբ կը յիշատակվի ընկերութեան տարհորին մէջ. ինչու որ անոր ատենը սկսվեցաւ թէյի (չայի) առուտուր ընել: Մեղրիութեանը դիւանագրքին մէջ ալ կը տեսնուի մինչև հիմայ, թէ յամին 1668, մասնաւոր գիր մը խրկել է ինչեւ թագաւորը իր գործակալին, որ 100 լիպրէ պատուածք թէյ ինկիլթեա խրկէ:

Համին 1699, ինկիլթի տէրութիւնը շատ հարկատուութիւն ունենալով զրամի, վաճառականներու ընկերութեան մը փոխ առաւ, հարուրին 8 շահով՝ երկու միլիոն լիբէ սթեռլին, ու հրաման տըրկաւ որ ասոնք ալ Հնդկաստանի առուտուրը ընեն:

(Ճնացածը գաւ շարթու)

գետը ինկանիսդգրվեցան ամմենն ալ. իրեք հոգի մի-
այնադատեցան, անոնք ալ լորալ գիտնալուն հա-
մար : Օտարմանալին աս է որ 20 հազար հոգիէն ու-
ւելի մարդ կար գետեզերքը, բայց մէկը չի կրցաւ
օգնութիւն մը ընել այն խեղճերուն :

«Տեղւոյս կառավարիչը կրնար այս ցտալի զի-
պուածին առաջը աւանել թէ որ պահապաններ
գրած լլաւը : որոնք արգելէին ու չի թողնին որ
այնքան բազմութիւն լեցւէր անանկ խախտու կա-
մուրջ մը վրայ : Բայց հասարակութիւնը միայն
բան կը վկայէ թէ այս գիպուածին բուն պատճառը
լիմանաս անուն խալիքն եղաւ, որու յանձնըված է
կամուրջն շինութիւնը . լաւ գիտէր կրսնն յիշեալ
ճարտարապետը, ու երկու օր առաջ տեսած էր որ
կամուրջն սիւները տեղիքնուն խախտած էին . ուս-
տի պէտք էր որ աս բանը իմացընէր կառավարիչին :
Երգէն կը գանգատէին անկէց թէ իր շահուն հա-
մար այքան ատեն երկնցուց կամուրջն շինութիւ-
նը . հիմայ ալ իրաւունք ունին անոր անհոգութիւ-
նը բամբասելու որով ոյսքան մարդկանց խղճալի
մահուանը պատճառ եղաւ :

— Կիրիտու վերջին լուրերը ամբողջ 12 ին գրը-
ված, կը ծանուցանեն թէ՛ հիմնկու հիմայ հան-
գարտ է այն կողին, և թէ Կոստանդնուպօլիսին
եկած զոքերը բաւական են աշատամբները զսպել
ու կըլին ամմեն կողմը հանգարտեցնել :

— Կուստէլուրի օրագրութիւնը նամակ մը կը
հրատարակէ, Մարդկինքայէն գրված սեպտեմբեր
26 ին, որու մէջ հեռեկալ գիպուածը կը կար-
գացվի :

«Մ. Տ. Գիշուրի անունով մէկ մը, Սէն Գիշուրի
վաճառականներէն, մօտէրա երբոր որսորդութեան
եղած էր, յանկարծ ահագին օձ մը յարձակեցաւ
իր վրան ու քանի մը տեղացի խմենկով վիրաւորեց
զանի : Յիշուրի քաջալիրտ մարդ մը ըլլալով յիշ-
եալ որսորդը կրցածին չափ մաքաւեցաւ ու ինքը
զինքը պաշտպանեց, և վերջապէս երկու անգամ
հրացան պարպելով՝ այս գործէն զազանք տառ-
կեցուց, բայց զժառանգութեամբ 4 ժամ անցնելէն
ետքը ինքն ալ միւռաւ, թէկէ շուտով հասած ու
հարկաւոր եղած զեղերը ըրած էին : Եւս գիպուա-
ծը սաստիկ վախ մը տըվաւ այն կողմի բնակիչնե-
րուն . ու մեռնողին ընկերներն ալ չափէ գուրս ցաւ
մը դալալ՝ զարկին ջարդուբուրդ ըրին իրենց հը-
րացանները :

«Եւթը ոսնաչափ երկայնութիւն ունէր օձը, ու
բուն փորը ճղքելով՝ հարիւր վաթսուն երկու ճագ
գտան :

Ամմեն տարի ինչպէս սովորութիւն է, փոփո-
խութիւն կըլլայ աս շաբթու խմբիւր հայոց ազգին
գործակալներուն մէջը . ուստի քաղաքիս հայազգի
երեւելներուն և ուսումնականներուն ժողովքովը,
ու մեր բարեկարգ Եւաջնուրդ Կերպարտիւր Մատ-
թէոս Երբ Եւթիսկոպոսին հաճութեամբ՝ աս տար-
վան ընտրել լաւ գործակալներուն անունները արժան
կը համարենք ծանուցանել հասարակութեան :

Ազգային գործոց հոգաբարձու անուանեցան չորս
բարեսէր անձինք, այսինքն՝

- Մահտեսի Եւթիք աղայ Եւթիքան :
Մահտեսի Միրիճան աղայ Միքայէլեան :

Գալուստ աղայ Մանուկեան :

Մահտեսի Լեւոնի աղայ Միսայէլեան :

Ասկէ 'ի դատ՝ Աղազուր աղան Կարապետեան
որ քաղաքիս ժողովոյն շուրջին անգամն էր, կրկին
նոյն պաշտօնը յանձնըվեցաւ իրեն :

Յիշեալ ազգային հոգաբարձուներուն չորս
խորհրդական ալ ընտրըվեցան, այսինքն՝

Կարապետ աղայ Յովհաննէսեան :

Ստեփան աղայ Պալասանով :

Մահտեսի Գրիգոր աղայ Կոստանդեան :

Կարապետ աղայ Տիպէրեան :

Սուրբ Ստեփաննոս Կեղեցիին վերատեսուչ .

Ստեփան աղայ Պապոսեան :

Կարապետ աղայ Յովհաննէսեան :

Հիւանդանոցին հոգաբարձու կարգեցաւ .

Մահտեսի Թադէոր աղայ Պարտիկոսեան :

Սուրբ Մեսրոպեան Գալուստան վերատեսուչ .

Ուսումնասէր Յովհաննէս աղայ Կուսպոսեան :

Սարգսեան Գալուստան աղ իմաց վերատեսուչ
թիւնը միշտ Գալուստ Գ. Գալուստեանին յանձնը-
ված է, հիմնադիրին այսինքն Վէնայու Սարգսեան
Յակօր աղային խնդրանքը :

Ազգային նախկին գործակալներուն մինչև հի-
մայ ըրած ճիշտաբար աշխատութեանցը համար, հա-
սարակութեան կողմանէ մեր մոտերիմ շնորհակալու-
թիւնը յայտնելով, նոր ընտրըված բոլոր գործա-
կալներուն կը բարեմաղթենք կարողութիւն, միա-
բանութիւն և ազգասիրութիւն . ու կը յուսանք որ
աղբիս ամմեն կերպ յաւաքողիմութեանը ու հան-
գաւորութեանը համար սիրով հոգ կը տանին :

— Անցած շաբթու մէկ 26 Նըշ՝ լոյս Երարատ
եանին մէջ, Գաղղիքէն օրագրութիւններէն թարգ-
մանելով, գրած էինք թէ, Մանիսայու մահաւորին
վարմունքէն զանգատ ընելու համար, Կիֆէն քա-
նի մը մարդիկ Կոստանդնուպօլիս գացած են : Բայց
այս անգամ լաւ ստուգելով իմացանք թէ, որովհետեւ
յիշեալ մահաւորը Խաչիկ Երիֆէն կոչուններուն
համեմատ սահմանված տուրքերը անաշուտութեամբ
ու արդարութեամբ աւանելու հոգ կը տանի շուրջի
հաւանութեամբ . այս գործը Կիֆէն բնակիչներուն
ծանր երեւցեր է, որոնք չեն իմացեր տակաւին
Կարճրագոյն Կրան մարդասէր ինամքը, որ նոր
բարեկարգութեանց միջոցաւ կը տարածէ առ հա-
սարակ իր բոլոր հպատակներուն վրայ :

— Անցած ուրբաթ գիշեր շաւուր խանի գրան
գէմը սաղթիան վաճառողի խանութ մը բացեր, ու
մէջը եղած 6000 դուռուշի չափ ստակը գողցեր են :
(Սման փաշան ինքը անձամբ հեաւ բացված խա-
նութը տեսնալու, ուր տեղ գողերը տալարակ մը ձը-
ղեր են . բայց աս նշանէն բան մը չիմացըվելով, ու-
րիշ հարկաւոր եղած քննութիւնները գործի գըր-
վեցան չարագործները գտնալու համար :

— Կրսնն թէ՛ Մէնիմէնէն 12 ժամ հեռու Կունկ
տաղին մօտ գիւղի մը մէջ՝ երկու իրեք գիւղած եղերէ
ժամտախտի . տեղւոյս քարանձինայի կառավար-
ութիւնը իսկոյն հարկաւոր եղած զուշութիւննե-
րը գործիքի զննելէն ետքը, յատուկ բժիշկներ խրկած
է որ յիշեալ տեղը երթան ու ճշմարտութիւնը
հաստատեն . հետեւեալ թիւովնիս այս զժառնգը գի-
պուածին ինչպէս ըլլալը հասարակութեանը կը ծա-
նուցանենք :

— Անցած շաբթ օր փոքրիկ նաւ մը որ Բիո-
սէն կուղար՝ լեմն ու փորթուքալ բեռնուցած,
Կէնի խալի՝ յանդին շրջելով (տեղիւրմիշ ըլլալով)
հաղիւ թէ նաւուն մէջ գտնըվողներէն՝ որոնք ընդ
ամմենը վեց հոգի էին, չորս անձինք միայն աղտո-
վեր են, Օմնթացի նաւապետի մը մարդասիրական
օգնութեամբ . որ հեռււանց տեսնալով ասոնց վը-
տանդը՝ իսկոյն իր մակոյղը խրկեր ու աղատեր է
զանոնք :

ԼՆԳՂԻՆ

Հասարակութիւնը բոլորովն զբաղեալ է Լմ-
րիքոյի Միսայէալ Կահանգներուն՝ Լնդղիայի հետ
ունեցած վէճին վրայօք խօսել : Լրկու բանի հա-
մար է այս վէճը . 1, Լնդղիայի մը վրայ եղած
դատատանը, որն որ Բանատայի խաղութեան
ժամանակը ամբերիքայի նաւի մը ետեւէ կնալով՝
Միսայէալ Կահանգներուն մօտ, այրեր է զանկա .
2, Լնդղիայիք ըիջ մը տեղ առած են, որ Միա-
ցիալ Կահանգները հտ կուղեն հիմակ . որովհետեւ
վերջն անգամի եղած դաշնադրութեանը համեմատ՝
իրենց կը վերաբերի :

Քաղաքականութեան փոթիքայի հմուտ մարդիկ
ները անանկ կը կարծեն որ անշուշտ պատերազմ կը
բացվի աս երկու տէրութեան մէջ, թէ որ Լմերի-
քայիք չի վիջանին, որն որ հաւանական չէրենար .
բայց Լնդղիայիք ալ ամենեւին հտ քաշվելու միտք
չունին :

Վերջապէս այս բանը մեծ շփոթութիւն տըվաւ
Լնդղիայի առուտուրին, ու կառավարութեան թըղ-
թերուն զինը (հասարակութեան փոխ առած ըս-
տակին համար) շատ վար իջաւ :

ՉԻՆԻՄԱՉԻՆ

Պոմպայէն եկած նամակներուն նայելով՝ անշուշտ
կը լըմնայ մօտերս Լնդղիայի ու Չինիմաչին մէջ
հաշտութեան դաշնադրութիւնը :

Արգէն սկսած է Սիբ Ե. Լիւիդը՝ կայսերական
գործակալ Բէզէնի հետ, հաշտութեան պայման-
ները կարգի գընել, որու գիւսաւոր յօդուածները
ասոնք են :

1. Չինացոց կառավարութիւնը վեց միլիոն ըը-
հալ վաճառելու է Լնդղիացոց, վաճառականներուն
ըրած կորստեանը և պատերազմի ծախքերուն փո-
խարին ու այս գումարը հատուցանելու են տարոց
տարի մէկ միլիոն ըրեալ տալով :

2. Չինացոց կառավարութիւնը Լնդղիացիներ
ընտալու է անկ թօնկի կողին :

ԼՆԳՂԻՆ

Լիւիդիուլ, Մարտ 1 :

Բամպակ : Եւտ գործառնութիւններ եղան աս
շաբթ ու գրեթէ 36,000 պալեա ծախվեցաւ, ու
ընցմէ 10,000 պալեան քանի մը վաճառական աւին
սրահելու համար, յուսալով որ ետքը գինները ալ
աւելի պիտի բարձրանան : Վաղաքիս մէջը աս շա-
բթվան մտած բամպակը միայն 8468 պալեա եղաւ

